

Inventering vid en torvmark

Arkeologisk utredning steg 1, 2025

Del av Skir 12:1, Växjö socken, & kommun, Kronobergs län, Småland

Andreas Emilsson

Arkeologisk rapport 2025:11



MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum



Inventering vid en torvmark

Arkeologisk utredning steg 1, 2025

Del av Skir 12:1, Växjö socken, & kommun, Kronobergs län, Småland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Andreas Emilsson
Kalmar läns museum 2025
Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från
Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN



Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Inför en planerad exploatering inom del av fastigheten Skir 12:1, Växjö kommun, Kronobergs län, har Museiarkeologi sydost/ Kalmar läns museum utfört en arkeologisk utredning steg 1. Exploatör var E.ON Energiinfrastruktur AB.

Utredningen berörde ett strax över 14 ha stort område och omfattades av en kart- och arkivstudie samt fältinventering.

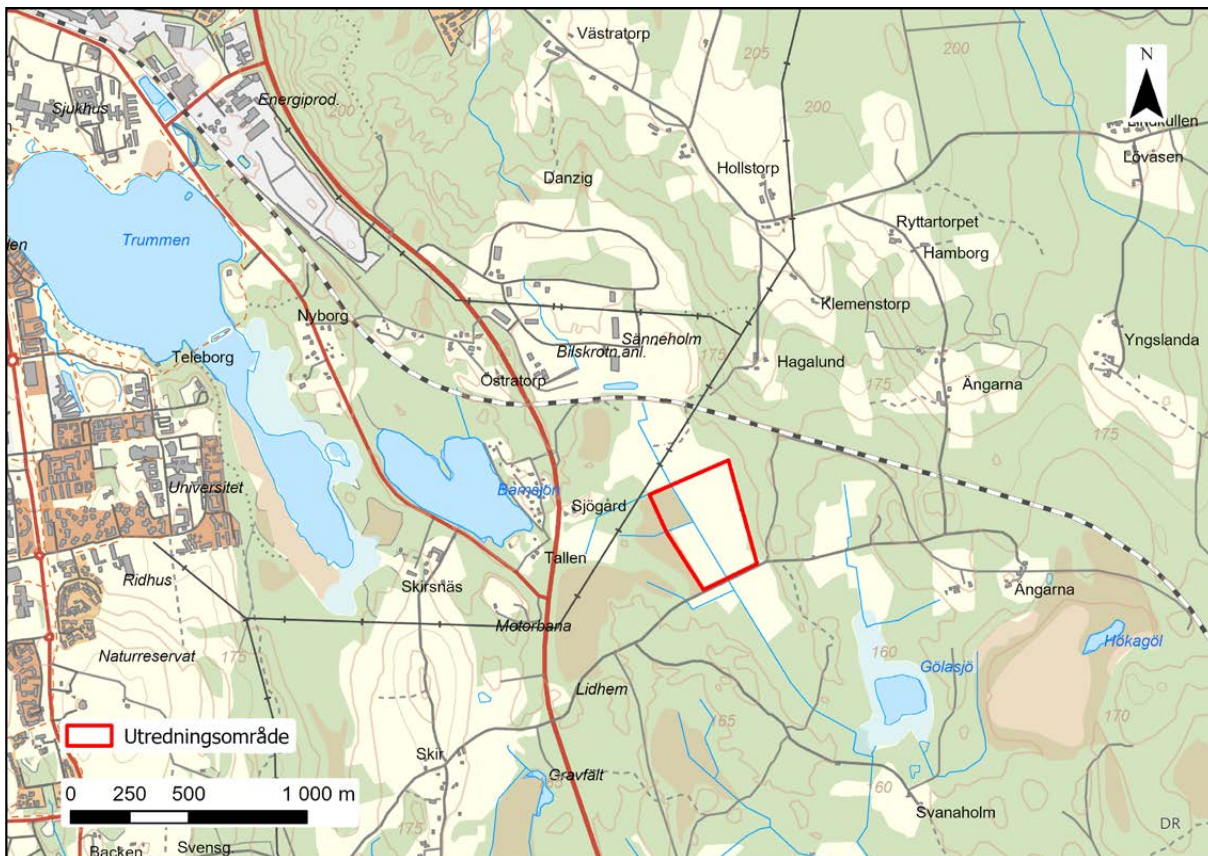
Vid utredningen påträffades två boplatslägen som båda utgörs av högre liggande mark som sträcker sig in i den i övrigt flacka torvmarken. En vidare steg 2-utredning föreslås inom boplatslägena. I övrigt påträffades inga synliga arkeologiska lämningar.

Beslut om eventuella fortsatta åtgärder fattas av fattas av länsstyrelsen i Kronobergs län.

Inledning

Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum har med anledning av en planerad exploatering inom en del av fastigheten Skir 12:1, genomfört en utredning steg 1. Exploatör var E.ON Energiinfrastruktur AB.

Utredningen omfattade en kart- och arkivstudie och fältinventering. Fältdelen av uppdraget utfördes den 20–21 februari 2025. Området som berörs omfattar totalt 14,4 ha och ligger strax nordöst om Skirs by och sydväst om Växjö stad (fig. 1).



Figur 1. Översiktskarta med utredningsområdet.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet är ca 14,4 ha stort och omfattar till största del en utdikad myr/torvmark som idag delvis används som betesmark. I den nordvästra delen finns en yta med stående granskog medan den övriga ytan huvudsakligen är öppen med högre liggande och mer stenbundna ytor i öster. I den östra kanten av området finns idag också en ängslada där det framför denna finns en gjuten platta.

Torvmarken som utgör större delen av utredningsområdet är en del av den ca 35 ha stora Storamyrr. Myrran är idag huvudsakligen utdikad. Flera våtmarker och mindre sjöar finns vidare i närområdet, såsom Bransjön och Gölasjö som båda ligger inom ca 600 m från utredningsområdet. Hur vattennivån sett ut under förhistorisk tid och om Storamyrr varit en tidigare sjö är oklart men enligt SGUs strandförskjutningsmodell är detta möjligt (fig. 2). För att verkligen ta reda på detta skulle det dock behövas borrhningar i torvmarken. Idag varierar höjdnivån inom området mellan ca 162,5–164,5 m ö h.

I den östra kanten av utredningsområdet är marken något högre och ligger på kanten till en distinkt höjdrygg som löper öster om utredningsområdet i en nordsydlig riktning (fig. 3). Det är också ut med denna höjdrygg som skär igenom det våtmarkspräglade landskapet, som de närmsta arkeologiska lämningarna är registrerade (fig. 4). Omkring 200 m sydöst om utredningsområdet ligger den ca 7 m i diameter stora stensättningen L1953:2631 samt den resta stenen L1953:2709,

intill ligger även hålvägen L1953:2142. Längre norrut på höjdryggen finns ett kluster av stensättningar och rösen (bland annat L1953:2630, L1953:2615 m.fl.).

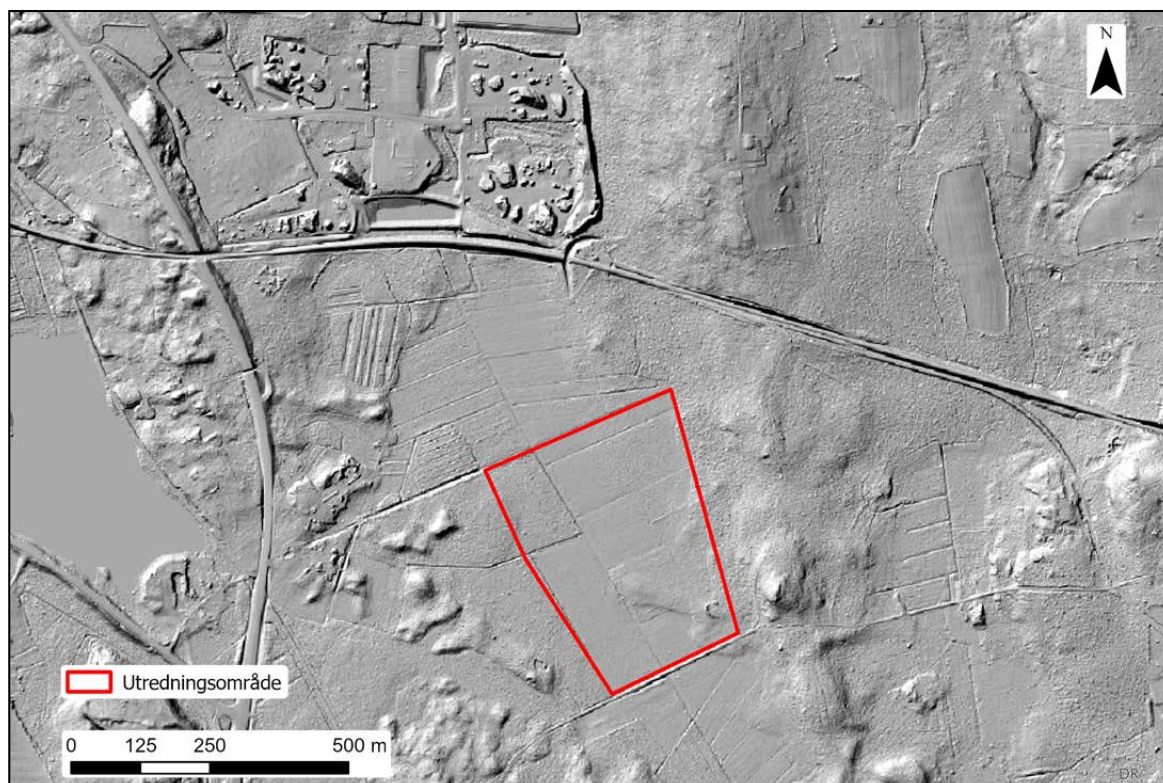
Omkring 1 km åt sydväst ligger det stora järnåldersgravfältet L1953:2112 med ett 100-tal gravar. Gravfältet ligger vid Skirs byomt (1953:2284) och öster om den tidigare Skirsjön. I samband med ett återställningsarbete 2020 för att skapa en vattenspegel i Skirsjön genomfördes en schaktningsövervakning intill gravfältet (Therius 2023). Vid schaktningsövervakningen påträffades bland annat spridda brända ben och ute i kanten av Skirsjön påträffades ett bearbetat trästycke med borrarade hål och yxhugg som tolkas varit del av en spång. Trästycket daterades till mellaneneolitikum. Spektakulära fynd har också påträffades i en våtmark ca 500 meter norr om gravfältet där en broläggning framkom, där delar av en vendeltida vagn återanvänts i konstruktionen (Skoglund & Lagerås 2002).

Omkring 1 km norrut från utredningsområdet finns hällkistan L1953:1998 som ligger inom ett röjningsrösområde. Ytterligare ett par röjningsrösområden finns i närområdet.

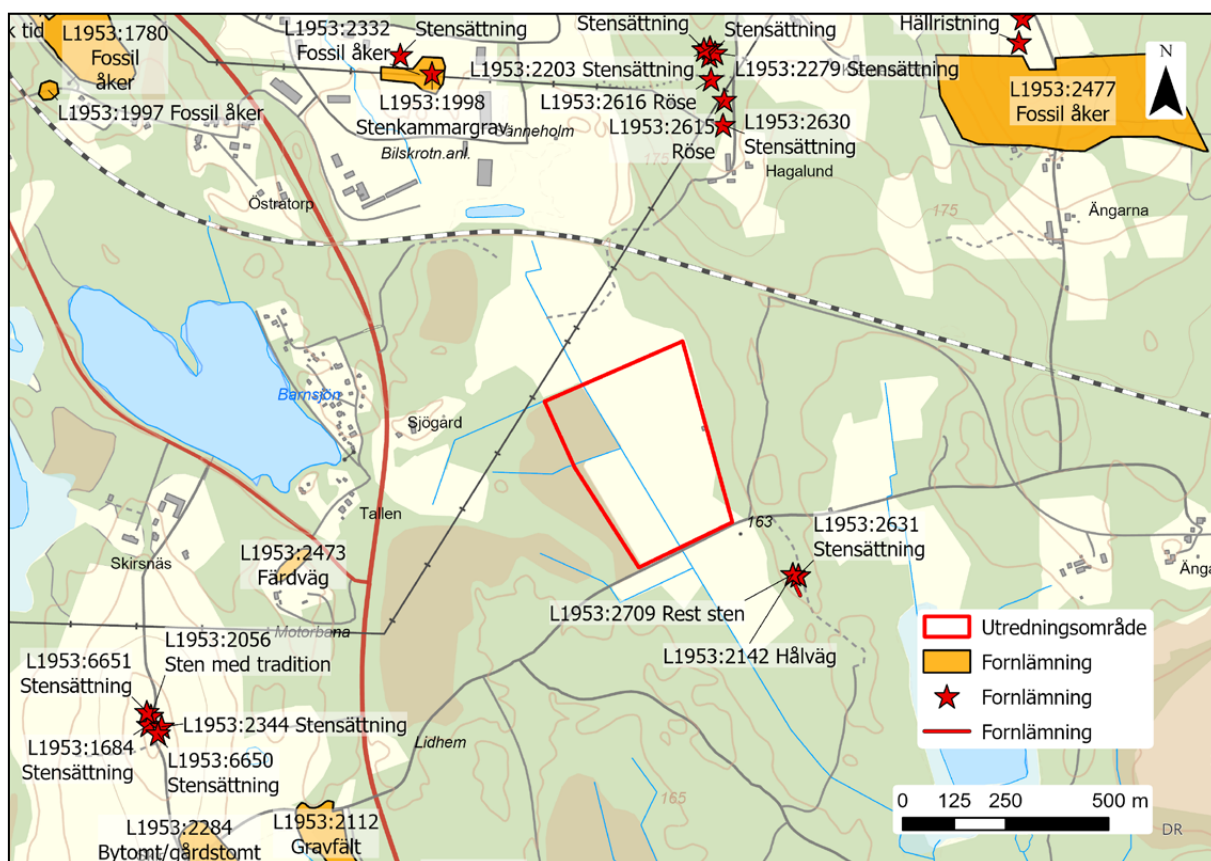
Knut Kjellmarks nedteckningar om Skir omfattar bland annat en beskrivning av gravfältet L1953:2112, funna skålgropar vid skolhuset, fynd av en skafthålsyxa i Skirs by och en bronspincett i ”Skirs göl” (Kjellmark 1932:25ff).



Figur 2. Enligt SGU:s strandförskjutningsmodell har torvmarken och delar av utredningsområdet legat under vatten efter inlandsisen och fram tills idag (om området inte dikats ut).



Figur 3. Höjdsuggningskarta över utredningsområdet och närområdet. På kartan framgår bland annat höjdryggen som löper öster om utredningsområdet.



Figur 4. Registrerade lämningar i närområdet.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologisk utredningen var att ta reda på om tidigare okända fornlämningar berördes av det planerade arbetsföretaget. Utredningen syftade till att preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar, identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar.

Resultaten från utredningen avsågs sedan kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten syftade också till att kunna användas som underlag i företagarens planering. Ambitionsnivå skulle enligt FFU anpassas så att ovanstående syfte möttes.

Metod och genomförande

Inledningsvis gjordes en genomgång av äldre lantmäterikartor samt det arkivmaterial som fanns tillgängligt i Kulturparken Smålands/Smålands museums topografiska arkiv samt i digitala söktjänster. Kartstudien syftade till att ge en bakgrundsbild av området under historisk tid. Äldre lantmäterikartor rektifierades och lades in i det fält-GIS som användes under inventeringen.

Därefter genomfördes en inventering av hela området. Där syftet var att klargöra eventuell förekomst av synliga fornlämningar samt identifiera potentiella boplatslägen eller andra ytor där under mark dolda fornlämningar kunde finnas.

Inmätningar gjordes i Sweref99 tm med RTK-GPS.

Resultat

Översiktlig kartstudie

På storskifteskartan över Skirs bys skog och utägor 1778, kallas området för Norremyr och låg under Norragården (Storskifte 1778, 07-väj-14) (fig. 5). Marken är inte upptagen som åker eller äng i förteckningen till kartan. Det går dock inte utesluta att viss agrar verksamhet ändå berört myren och väster om finns några mindre ytor som använts inom våtmarken. Det finns ingen bebyggelse i direkt närhet till utredningsområdet och Skirs bys och dess inägomark ligger ca 500 m väster ut.

På laga skifteskartan från 1853 benämns marken som utredningsområdet ligger inom, kort och gott för *Myren* (Laga skifte 1853, 07-väj-25). I kartan står också hur den vattensjuka marken och myrarna vid Barnsjön och Gölasjön dräneras åt söder och att utloppsdiket ska vara 6 alnar brett. Ingen bebyggelse finns fortsatt i det direkta närområdet.

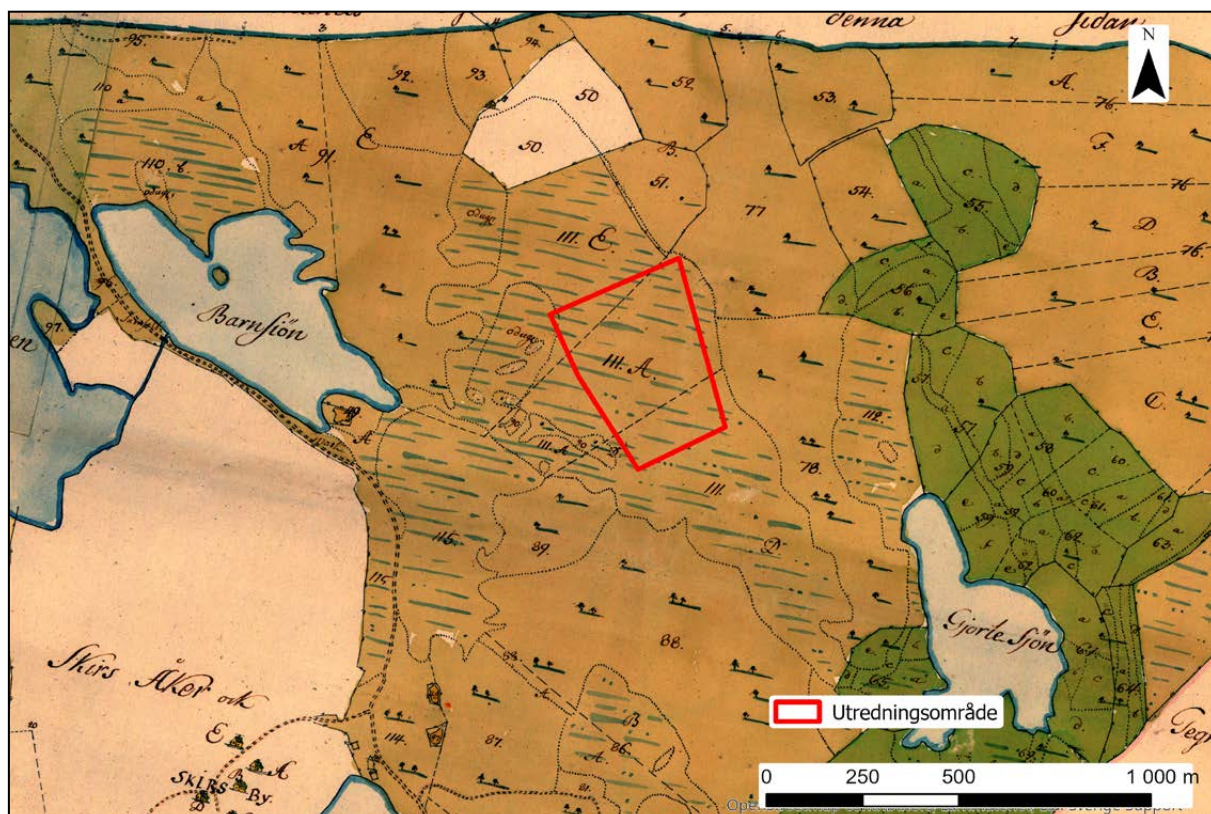
Den ekonomiska kartan från 1952 visar att utredningsområdet nu till stor del är torrlagt och till största del brukas som åker (Skir, 5E0i52) (fig. 6). På kartan syns nu den ängslada som också finns i området idag.

Inventering

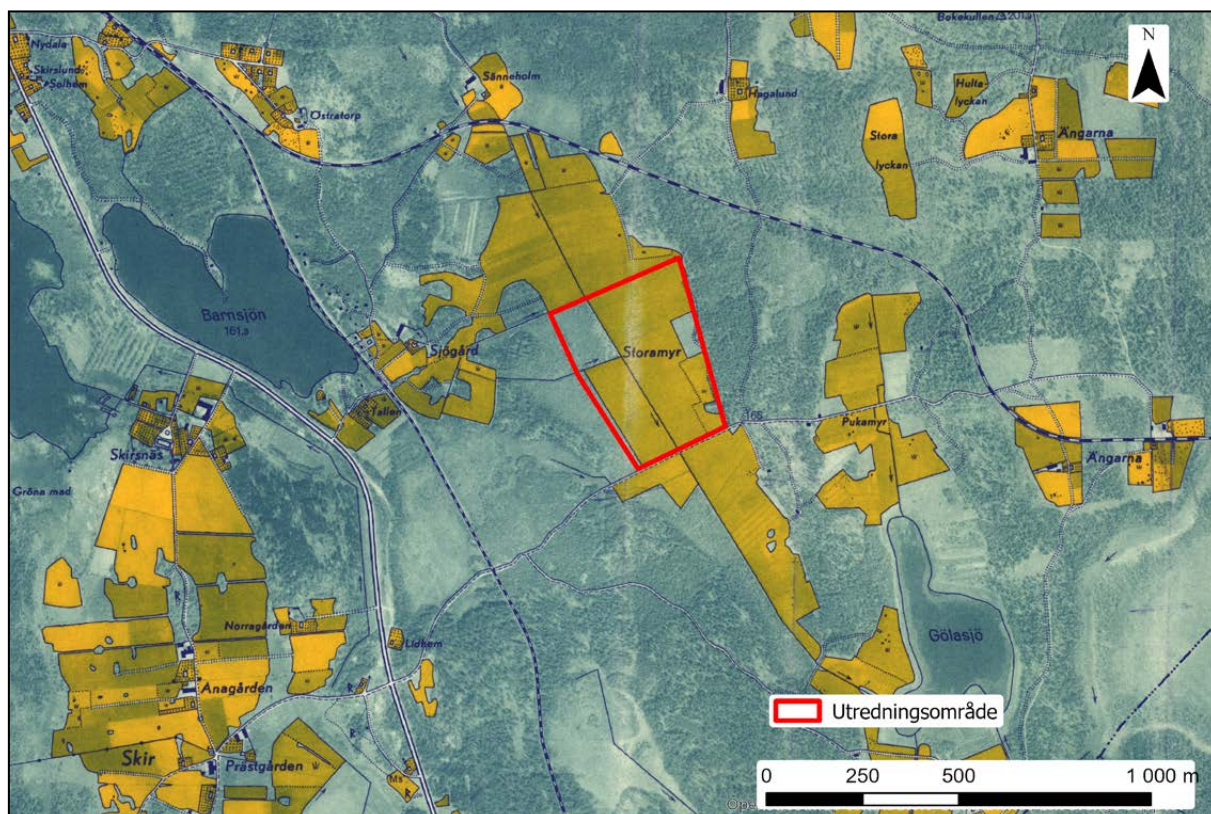
Vid fältinventeringen påträffades inga synliga arkeologiska lämningar. Inom området finns ett par större stentippar och några mindre röjningsrösen som ligger på den mer höglänta marken i den östra delen av utredningsområdet (fig. 7). Dessa bedöms dock som relativt sentida och tillkomna efter 1850 och odlad åker saknas både på storskifteskartan och laga skifteskartan (se ovan).

Inom utredningsområdet bedöms det finnas två potentiella boplatslägen (boplatsläge 1 & 2) (fig. 8, 9 & 10). Boplatsläge 1 ligger i den östra delen av utredningsområdet och utgörs av en flack höjdsträckning som går ut som en halvö i den låglänta torvmarken. Läget bedöms som speciellt gynnsamt om delar av Storamyr legat som ett öppet vattendrag. Den östra delen av boplatsläget är något mer stenbunden där det också finns upplagda stentippar.

Boplatsläge 2 ligger ca 100 m norr om boplatsläge 1 och utgörs också av ett flackt och något stenigt höjdläge som ligger ner mot torvmarken. Inom ytan ligger en ängslada och en gjuten platta (fig. 10).



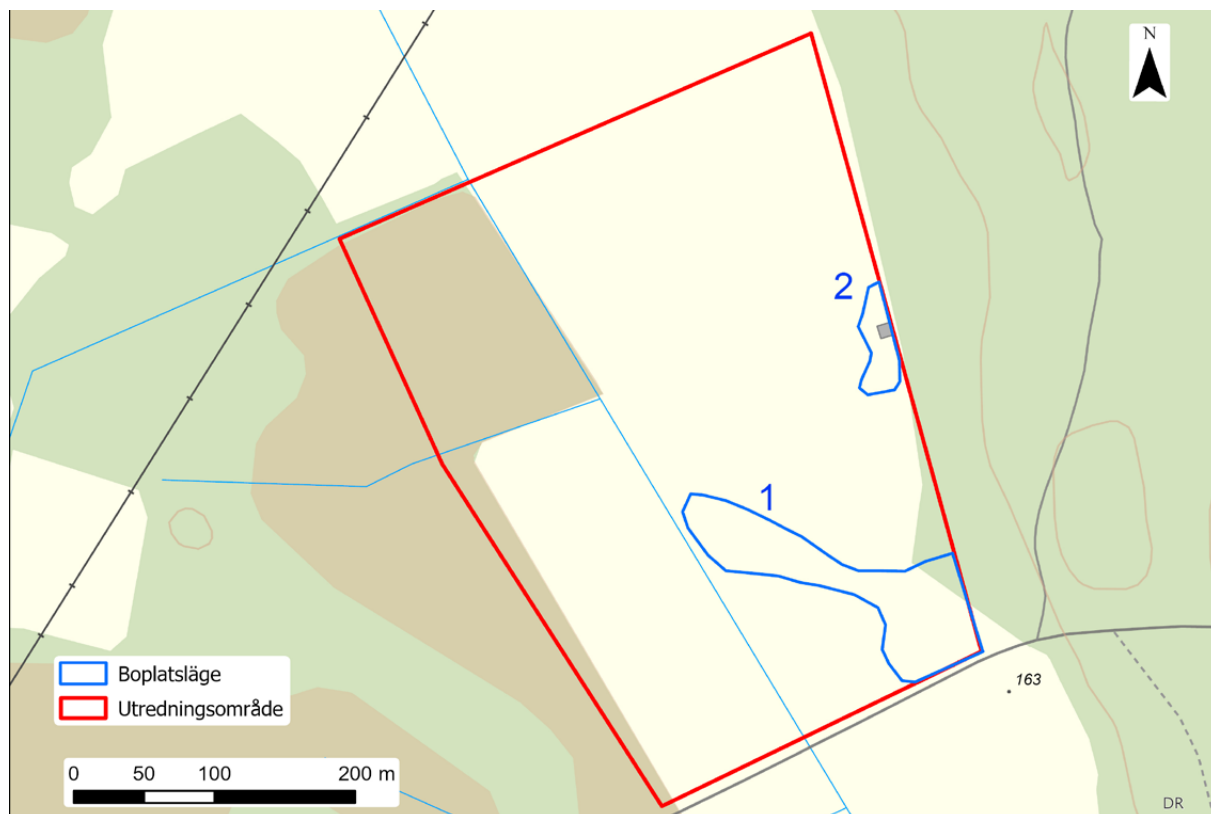
Figur 5. Karta över storskifte 1778 (LMS: 07-väj-14).



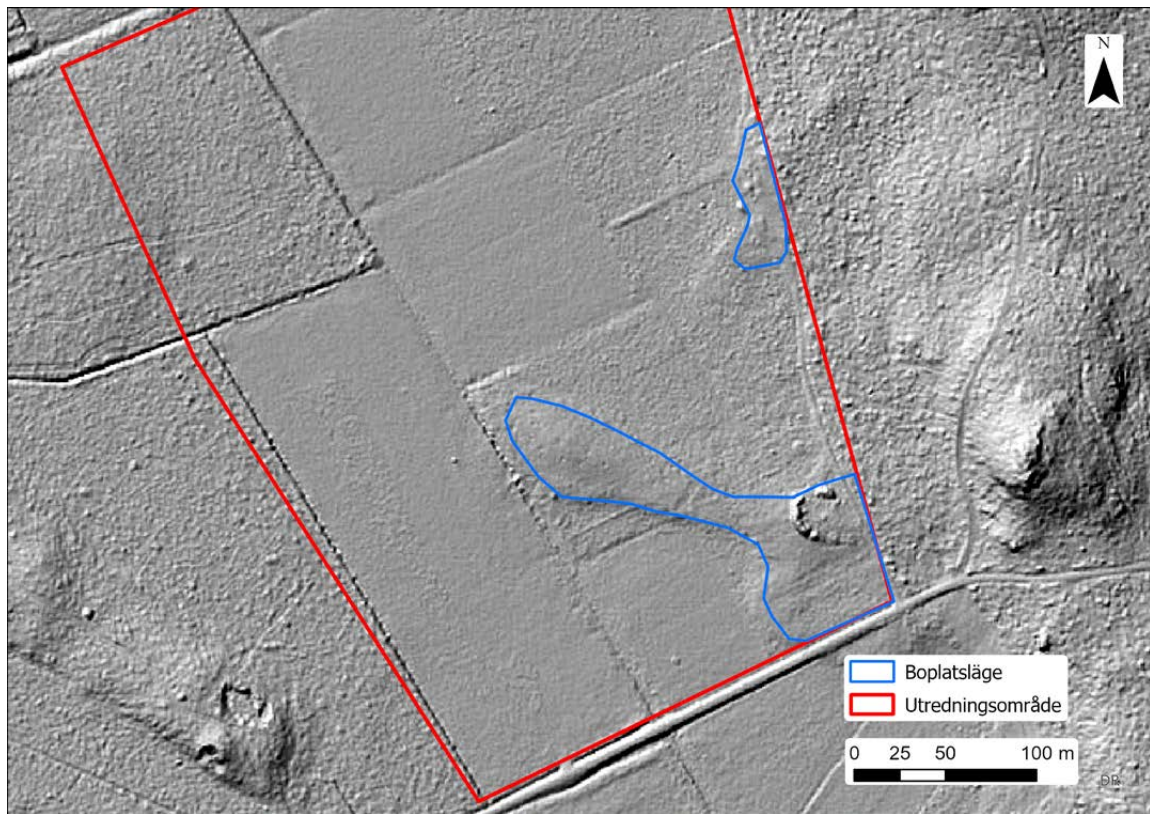
Figur 6. Ekonomisk karta 1952.



Figur 7. Röjningsrösen/stentippar. Foto från sydöst.



Figur 8. Topografisk karta med boplatsläge 1 och 2.



Figur 9. Höjdsuggningskarta över utredningsområdet med boplatslägen.



Figur 10. Drönarfoto med boplatslägena inskissade. Foto från SV.

Tolkning och åtgärdsförslag

Inga synliga arkeologiska lämningar påträffades. Höjdlägena invid torvmarken bedöms dock som intressanta boplatslägen. Där dessa kan utgjort attraktiva lägen under t.ex. stenålder, speciellt om Storamyrtidigare varit ett öppet vattendrag.

Få liknande lägen vid torv- och myrmarker har tidigare undersökts i länet vilket gör att det finns en stor kunskapspotential om en boplat skulle påträffas (Alexandersson 2023). De aktuella boplatslägena har dock enbart valts ut utifrån topografin och inga fynd påträffades vid inventeringen. Som påvisat i kapitlet om fornlämningsmiljön finns det arkeologiska spår från flera perioder i närområdet. När det gäller mesolitikum är

dock lite känt. En större mesolitisk boplat har undersökts vid Norra Bergundasjön omkring 8 km nordväst om utredningsområdet som låg omkring 165 m ö h och det har tidigare lyfts fram att sjöarna omkring Växjö legat omkring 163 m ö h (Emilsson m.fl 2020; Kadefors 2006; Karsten & Knarrström 1999). Om hypotetiska vattendrag i det aktuella området legat där omkring, kan de båda boplatslägena med sin nivå på ca 163,5–164,5 m ö h varit attraktiva.

En vidare steg 2 utredning förordas inom de båda boplatslägena. Beslut om eventuella fortsatta åtgärder fattas av länsstyrelsen i Kronobergs län.

Referenser

Alexandersson, K. 2023. Solcellspark i mossmark. Arkeologisk utredning steg 1 & 2 2023. Äskya 3:1, Äskya 1:10, Froafälle 3:1, Idhult 1:23, Näranshult 1:7, Näranshult 1:3 och Älmhult Bokelund 1:2, Stenbrohult & Virestad socknar, Älmhults kommun, Kronobergs län, Småland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2023:35.

Emilsson, A., Alexandersson, K., Nilsson, N. 2020. Boplat och gravar vid Norra Bergundasjön. Arkeologisk undersökning 2018. Räfte 7:2, Bergunda socken, Växjö kommun, Kronobergs län. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2020:07.

Kadefors, O. 2006. Boplaten i kvarteret Biskopshagen. Särskild arkeologisk undersökning. RAÄ 358, Växjö sn. Smålands museum rapport 2006:51.

Karsten, P & Knarrström, B. 1999. Inventering, stenålder, sjöarna Helgasjön, norra och södra Bergundasjön samt Toftasjö, Kronobergs län. UV Syd Rapport 1999:61.

Kjellmark, K. 1932, Värends fornminnen. Del 1. Växjö landsförsamling.

Skoglund, P. & Lagerås, P., 2002. En vendeltida vagn från södra Småland: fyndet från Skirsnäs mosse i ny belysning. Fornvännen 2002 (97):73–86.

Therus, J. 2023. Våtmarksschaktning intill gravfältet i Skir. Förundersökning i form av schaktningsövervakning 2020. L1953:2112, Skir 16:1, Växjö socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2023:16.

SGU Strandförskjutningsmodell, 27 mars 2023. <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-strandforskjutningsmodell.html>

Kartor
Lantmäterimyndighetens arkiv:
Storskifte 1778, 07-väj-14

Laga skifte 1853, 07-väj-25

Rikets allmänna kartverks arkiv:
Ekonomisk karta 1952, Skir, 5E0i52

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-3934-2024
Kalmar läns museum dnr:	Ärende 25/0067
Projektnummer KLM:	A2515
KMR uppdragsnr:	202401442
Uppdragsgivare:	E.ON Energiinfrastruktur AB.
Landskap:	Småland
Kommun:	Växjö kommun
Socken:	Växjö socken
Fastighet:	Skir 12:1
X koordinat:	6300713 (N)
Y koordinat:	492139 (E)
Latitud:	56.850151
Longitud:	14.871114
M ö h:	162,5–164,5 möh
Fältarbetstid:	20–21 feb 2025
Antal arbetsdagar:	1,5
Personal:	Andreas Emilsson
Foto, Du-nummer:	Du 498
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.



Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

